

PREUS DE SUSCRIPCIÓ

VI TRIMESTRE

Dins Espanya: una pesseta.
Fora d'Espanya: dues pessetes.

Redacció i Administració

General Barceló, — 1. — 2.º

PALMA DE MALLORCA

LA AURORA

PUNTS DE SUSCRIPCIÓ

A Manacor: Ca-Mestre Antoni Fiol Ferrer, 5.—Ca-Pamo Andreu Alcover, Plassa del Palau, 2.

A Palma: Llibreria d'En Guasp, Morey, 6.—Taller d'encuadernacions d'En Francesc Ferrer, Sta. Eulària, 25.—Llibreria Ernest Frau, Brossa.—Llibreria d'Alomar y Fontdevila Brossa.

Surt cada dissapte per donar ventim i altres erbes a n-es qui s'ho guany

Parla En Revenjoli. Escoltan i oiren

Blenderades

N'haurem de pegar unes quantes an aqueys anticlericals que no s'aturen de ferne de ses seues contra Deu, l'Església i l'Espanya. Es que son una partida de caps-esflorats, que's millor no val ses payes d'allà ont jeu; i lo bo es qu'ells se figuren esser tot lo mon, i que tot-hom los ha d'anar barret envant peu en-rera. ¡Ja hu val ab aqueys anticlericals-banbues! No res, fassem navegar una mica sa nostra *llendera* devers ses costelles anticlericals que ben guanyat s'ho tenen. ¡Hala idò! ¡Deu mos do bon tranc i bon dre! ¡Amèn!

I

Quina farsanteria!

E-hu es ben grossa sa de *s'Obrer Balear*. Se titula, cada vegada que surt, es «defensor de sa classe treballadora». Si hu fos de bon de veres i no just un «sembrador de verí i metzines i de pesta cernuda entre's pobres treballadors que tenen sa desgracia de lletgirlo»; si es paperot socialista fos lo que's diu cada vegada que surt, i no un esfondrador i un pervertidor de tots es «treballadors» sogueus seus; si ell «defensa» vertaderament «sa classe treballadora», donaria conte de tot lo que's fa a favor de tal «classe», i hu alabaria, i hu agrairia ab tot es seu cor, i posaria demunt ets estels, per exemple, es «patrons», ses persones riques, que fan actes de gran generositat i de gran liberalitat a favor des seus «treballadors» i de ses families d'aqueys; i ponyrien i esperonarien i escitarien ets altres «patrons» i gent grossa a fer lo meteix, a favorir es «treballadors», a ferlos tot es bé possible. ¿Fa res d'això es paperot socialista? Fa tot lo contrari; no sap més que tirar verí i fel dins es cor des «treballadors» contra's «patrons», contra's propietaris; i si cap «patró» fa qualque acte de gran generositat a favor des «treballadors», e-hu amaga, no'n parla, i se veu a la lleuga que li sap greu que cap «patró», que cap propietari fassa gens de bé a «sa classe treballadora»; i que, com més gros es es bé que's fassa an aqueixa «classe», si es un «patró» que le hi fa, més greu li sap.—De tot això, que demostra's mal cor i ses intencions perverses des paperot socialista, n'acaba de donar una prova *s'Obrer Balear* ab lo qu'ha fet respecte des gran acte de generositat i de caritat que's nostro bon amic D. Manuel Sales i Sureda acaba de practicar ab sos seus «treballadors», que no son tres o quatre, sino una trentena, de sa *Refinadora de Petrolí* que té an es *Molinar* de Ciutat, qu'ha consistit, com qui no diu res, en ferlos una casa per hom, aont no hi falta un amen de tot lo qu'ha de tenir una casa per ferhi bon estar; i les ha fetes aqueixes cases just devora sa fàbrica, i les ho ha entregades per que hi estiguen de franc tota sa vida, ells i ses seues families, mentres siguen «treballadors» de tal fàbrica. I demunt tot això, en lloc de rebaixarlos gens es jornal per aquest benefici tan gros de donarlos casa franca, D. Manuel Sales encara els-e va augmentar es jornal.

Ara bé, ¿qui, en no esser una mala ànima, en no esser un cor pervers, no alabarà un acte tan gros de generositat com aquest qu'acaba de fer D. Manuel Sales a una trentena de families «treballadores»? ¿Qu'ha fet *s'Obrer Balear*, que

cada dissapte surt donantse's titol de «defensor de sa classe treballadora», ¿qu'ha fet devant aqueixa generositat de D. Manuel Sales a favor d'aquell estol de «treballadors» de sa seua fàbrica? S'acte d'entregarlos aquelles cases va esser dia 26 novembre, i es s'hora que *s'Obrer Balear* no n'ha dita uua paraula. Sorti dia 2 d'aqueix més, i no'n digué res; sorti dia 9, i tampoc no'n parlá ni'n motá. ¡I se diu aqueix paperot es «defensor de sa classe treballadora»! I ¿que no son «treballadors» aqueixa trentena d'homos que's guanyen la vida «treballant», fent es seu jornal a sa *Refinadora* de D. Manuel Sales? ¿Com així, ido es paperot socialista no ha tenguda una parauleta d'elogi a D. Manuel Sales per aquell gran benefici qu'ha fet a una trentena de families de «treballadors», que li ha costat sens dupte prop de 100.000 pessetes o per ventura més?

Tal volta qualcú dirá:—¡Es natural que's paperot socialista no diga res de de tal generositat de D. Manuel Sales! ¡Com D. Manuel no es socialista, sino tot lo contrari, es socialistes may el poren alabar!—Aquí está es rè: que's socialistes no poren alabar una obra bona, per grossa qui sia, que's fassa a favor des «treballadors», d'ets «obers», si es qui fa tal obra bona no es un socialista, si es qui fa tal obra bona es un «conservador», un catolic com D. Manuel Sales. Aixó vol dir que's socialistes no son, com ells s'anomenen, «es defensors de sa classe treballadora», sino uns sectarís rabiosos, unes males ànimes, uns mals cors que no «defensen» més que's seus partidaris, que no defensen més que ses seues idees perverses, que no duen altra idea qu'escampar verí i fel dins es cor des «treballadors» contra's «patrons», contra es rics. ¿Que les importa an es socialistes de «sa classe treballadora», si aqueixa «classe» no's fa esclava d'ells, si no's deixa explotar d'ells, si no's presta a que ells li xuclin sa sanc i que visquen demunt ella? ¿Que's importa an es socialistes «sa classe treballadora», si no's deixa calcular d'ells, si no los fa de somereta? Si, es socialistes son tan «defensors» de «sa classe treballadora» que, si aquesta no es socialista, per part des socialistes li poc pegar un flamp; tant els es an es socialistes si's «treballadors» no socialistes se moren de fam, com si's-e penjen.

Per tot lo qual, s'amor, s'interés, sa sollicitut que's socialistes aparenten tenira «sa classe treballadora», no es més qu'una solemne mentida, una farsa, descarada, una farsa farsanteria. Bé hu han demostrat ara devant aquest acte tan gros de generositat de D. Manuel Sales a favor des seus «treballadors», callant es paperot socialista com un mort sobre tal fet, no dientne mitja parauleta. No l'han alabat, no n'han donat conte es *companys* des paperot per que no son més qu'uns sectarís, per que es fals, completament fals, qu'ells siguen «defensors de sa classe treballadora»; per que no son més qu'uns escampadors de verí i fel dins es cor des pobres «treballadors» que tenen es mal gust i sa desgracia de lletgir aquell paperot, afronta de Mallorca i de sa civilització.

Més avall donam un relació una mica espinzellada d'això d'aqueixes coses que D. Manuel Sales y Sureda, amic i benefactor de LA AURORA, ha fetes i entregades an es seus treballadors de sa *Refinadora* des *Molinar* per que hi estiguen de franc sempre. No n'havíem dit res fins avuy esperant a veure que farien i que'n dirien es paperots qu'aquí's diuen

«defensors de sa classe treballadora» *s'Obrer Balear* i *El Ideal*.

II

Segueixen ses esclenxades entre republicans

Si, no's saben aturar d'esclenxarse i de gatinysarse es republicans *historics* ab sos republicans *radicals* i *socialistes*, com se veu demunt es dos paperots *Obrero Balear* i *El Ideal*. Es socialistes, dissapte passat, defien es republicans «historics» a una baraya pública per aclarir qui té raó de ses dues fraccions des republicanisme ciutadà, i *s'Obrer Balear* segueix llevant sa pell a *El Ideal*, a Don Bernat Obrador, a D. Benet Pons acusantlo de que té de mal just sa Secretaria de s'Ajuntament de Ciutat; i llavò també pega a altres republicans menuts que pareix que mamen dins sa *Casa de la Vila* més de lo regular. I llavo mos surt *El Ideal*, i enverga una partida de costerades an es socialistes i radicals, que's e balda, i també hi ha un raig afavorit de ponyides a D. Luís Martí, ab sa piadosa intenció i voluntat ben resolta de posarlo com un pobre de sopes. I llavo an es dinar que feren es republicans *historics* dia 3 del corrent, segons mos conta *El Ideal*, també sembla que los ne partiren de besceupt tot lo que va esser bo an es *radicals* i *socialistes*. ¡Així mos agraden es republicanetsos! que's donin ventim ells ab ells! ¡Mos escusen molta de feyna! ¡mos donen més de mitja feyna feta! No res, ¡que seguequin donantse besceupt, nesples, cireres, serves i sardonayes, fins que noltros direm: *prou!*

III

Quina llástima que no sia verí

Mos conta *El Ideal* que an aquell dinar des republicans *historics* de dia 3, D. Benet Pons, com tirava's seu discurs, va dir: «No som inimic de cap religió; pero volem que totes sien igualment respectades». ¿Es ver que's republicans espanyols diuen això, no ab sa boca només, sino ab ses seues obres? ¿Qui s'atrevirá a afirmarho! Noltros sabem prou bé, ¡no tenim cap inconvenient de dirho demunt LA AURORA i aont se vuya, que hi ha, gracies a Deu, republicans que no sols respecten sa Religió, sino que la practiquen de cor; pero ahl son tan pocs! son tan clars! I per pitjor, aqueys republicans religiosos may han lograt dirigir ni influir es seu partit en tal sentit de respecte a sa Religió. I se dona sempre's cas de que's partits republicans, com-e tals partits politics, com-e tals estols i boldrons politics, sempre resulten irreligiosos, inimics i perseguidors de sa Religió. Per això, bé va fer D. Benet Pons de dir qu'ells, es republicans, «no son inimics de cap religió, sino que volen que totes sien igualment respectades», si ab això volia dir que's republicans han d'esser així, que les pertoca esser així: no *inimics de cap religió* i *respectadors de totes ses religions*. Si ab aquelles paraules volia dir això D. Benet, va fer una obra bona, i mereix alabansa. Ara si va voler afirmar un fet, si va voler dir que efectivament i ab tota veritat es republicans espanyols, sa generalitat des republicans espanyols «no son inimics de cap religió, sino que respecten totes ses religions»,—que mos dispens D. Benet que le diguem que això no es ver, qu'es una solemne mentida Per això faria una bona obra D. Benet si les arribava a posar dins es cara-

bassot an es republicans que no siguen «inimics de cap religió, sino que les respectin totes», comensant pe'sa catolica, aont nasqueren casi tots ells, i de la qual han reneгат i desertat com uns miserables, com uns covarts. ¡Que'l Bon Jesús doni a tots una bona hora per convertirse! ¡¡¡Amèn!!!

IV

A un mestre laye de Lluchmajor.

Es aquell tal Juan Montserrat, republicà, socialista i mestre d'una escola layca, que treu es nas, dissapte passat, demunt *s'Obrer Balear*, i an-e qui ¡cantá ses veritats, s'altre dia, D. Francesc Mulet de sa meteixa vila, segons vérem dissapte passat. I deym qu'es un pobre homo per que mos conten ¡persones que'l coneixen d'aprop, qu'es un subjecte qu'estudia a matar, que cuyda a fer uy lletgint llibres i llibres i llibres, pero tots o casi tots dolents, cremadors, assassins d'ànimes, badays de Satanás, glopades de foc infernal. Figurausvos com ¡ha d'estar aqueix pobret d'En Juan Montserrat, quina classe d'escola ha de porer ¡fer i quina ensenyansa ha de ¡porer donar an es seus deixebles. Ell ja mos fa avinent que ab sa seua ensenyansa no's proposa «fer sants per anar an el cel». Vos creym, germanet. Se veu a la lleuga que no serviu per dur gent an el cel, sino per tot lo contrari. Se veu que només serviu per tancar el cel an es qui vos escolten i per obrirlos l'infern de bat en bat. Vos anomenau «cristià» i «cristià» «de cuerpo entero», això es, en cos i ànima, i «partidari decidit» de «Cristo»; pero llavò mos feys avinent que sa vostra «escola» no'n vol sebre res des «misteris de sa fe» de Cristo, d'aquells «misteris» que «Cristo» devallá del cel per ensenyarlesmos com-e sa cosa més necessaria, com-e sa cosa única necessaria d'aquesta vida, per la qual forem criats, per la qual som an aquest mon, per la qual vivim: sa nostra santificació. Si, vos vos deys «partidari decidit de Cristo»; pero només demostrau esserho de boca. Ab ses obres demostrau tot lo contrari. Bon «partidari de Cristo» mos sou sortit, que no admeteu «Cristo» dins sa vostra «escola»; i ¡no hi admeteu sa doctrina de Cristo, lo que Cristo vengué an el mon per ensenyarvos, es deu «Manaments de la Lley de Deu» i tota s'ensenyansa de l'Evangelí, tots «es misteris de sa fe», que, si no los creys, si no los professau devant Deu i tot lo mon, si no les «confessau devantets homos», Cristo no vos admetrá com-e «partidari» seu devant el Pare Celestial, i vos n'haureu d'anar ab En Banyeta Verda a fer llamada eternament dins l'infern.

¡Vaja quin «cristià» «de cuerpo entero» quin «partidari decidit de Cristo» mos es sortit devers Lluchmajor! que dins sa seua «escola» «se limita a esposar sa veritat científica», «ses questions útils per aquesta vida terrena». I ¿quina es aqueixa «veritat científica»? quines son aqueixes «questions útils per aquesta vida terrena»? Per «veritat científica» s'entén aquella «veritat» comprovada, demostrada, de que tenim proves certes i sòlides. I ¿aont e-hi ha «veritats» mes-comprovades, més demostrades, més segures, més sòlides, de que poguem estar més segurs que «es misteris de sa fe» que Cristo mos ensenya, i mos mana que los creguem i los practiquem, com consta per l'Evangelí? ¡I vos, Sr. Montserrat, proclamantvos «cristià» «de cuerpo entero» i «partidari decidit de Cristo», no admeteu dins sa vostra «escola» aqueixa

«veritat científica» des «misteris de sa fe» que «Cristo» mana creure, confessar i practicar!

Cristo mos diu que «cerquem primer es reyne de Deu i sa seua justícia» i que «totes ses altres coses (d'aqueixa vida terrenal) ja s'hi afegiran a favor nostre»; i vos mos sou sortit tan bon «partidari decidit de Cristo», que dins sa vostra «escola» no admeteu «es reyne de Deu ni sa seua justícia», i just e-hi voleu ses coses «útils per aquesta vida terrenal». I vos, «partidari decidit de Cristo» i «cristià» «de cuerpo entero», i no sabeu que «Cristo» diu: «De que li serveix a s'homo guanyar tot aquest mon, si pert sa seua anima?» I vos, Sr. Montserrat, vos demostreu «cristià» «de cuerpo entero» tancant sa porta de sa vostra «escola» a tot lo que serveixa pes «salvar s'anima», per «guanyar el cel» i «escaparse de l'infern» i just concediu importància a lo «útil per aqueixa vida terrenal»? I això es estat may sa doctrina de Cristo de qui vos vos proclamau «partidari decidit»? I sa vostra cara vos arriba a proclamar vos «cristià» «de cuerpo entero», per declarar tot seguit que «es misteris de sa fe» de Cristo do son res «útil per aqueixa vida terrenal»; i perque no les hi teniu per «útils» per això no'ls ensenyau dins sa vostra «escola»? I quin «cristià» «de cuerpo entero» que nega que «es misteris de sa fe» de Cristo siguen «útils per aquesta vida terrenal»? Vol diu no hu sabeu que no hi ha res an el mon més «útil per sa vida terrenal» que «es misteris de sa fe» de Cristo? A ont e-hi ha una base, un fonament per ordenar aqueixa «vida terrenal» com «es misteris de sa fe» de Cristo?

Els mos ensenyen d'ont sortim, aont anam, lo que som, lo que devem a Deu, an el proisme i llavo a noltros meteixos. Sensa sebre bé això ¿com podem ordenar bé aquesta «vida terrenal»? Aont e-hi ha res an el mon més «útil per aquesta vida terrenal» que conèixer quins son es nostros devers ab Deu, ab el proisme, ab noltros meteixos? I qui hu ha ensenyat may millor que Cristo a tot això, senyor «cristià» «de cuerpo entero»? I vos, «partidari decidit de Cristo» declarau «inútil per aquesta vida terrenal» tota sa doctrina de Cristo, allà ont no hi ha altra doctrina an el mon, allà ont no hi ha res an el mon més «útil per aquesta vida terrenal» que sa doctrina de Cristo, que «es misteris de sa fe» de Cristo, que vos, «cristià» «de cuerpo entero» no admeten dins sa vostra «escola». I teniu sa poca alaxa d'anar a dir que no voleu que's vostros deixebles «obrin es bé» «per temor de l'infern» ni «p'es desitx d'anar an el cel», sino just perque «sa raó» i «sa lògica» les dictin qu'han d'obrar es bé, i que los basti per «regla», per norma de vida «sa raó» i «sa lògica». I això hu deys vos, «cristià» «de cuerpo entero», «partidari decidit de Cristo», oblidant que Cristo mos diu qu'hem d'obrar es bé temement a Deu, que mos pot tirar dins l'infern; qu'hem d'obrar es bé per tenir part ab ell an el cel, per alcansar la gloria eterna del cel. De manera que Cristo mos ensenya qu'hem d'obrar es bé per alliberarnos de l'infern i per fermos nostre el cel, qu'es Deu meteix! I vos «cristià» «de cuerpo entero», vos avanau de no creure això, de no fer això, d'ensenyar an es vostros deixebles tot lo contrari! ¡Bon «cristià» «de cuerpo entero» mos sou sortit! ¡Deu se'n apiat!—I posau per tota regla i fonament de ben obrar just «sa raó» i «sa lògica»! I ¿no donau an es vostros deixebles més força per contrarrestar i capturar ses passions que tantes de vegades envesten es cor de s'homo, i el safalquen i el bolquen i l'arrosseguen a tots ets excessos i a totes ses abominacions imaginables? Per parar clot a totes ses dificultats que s'ofereixen an aquesta vida per anar tot dret p'es camí des bé ¿no teniu, Sr. Montserrat, no donau an es vostros deixebles altra arma ni altre remey que «sa raó» i «sa lògica»? ¡Sa pobre «raó» humana! ¡sa pobre «lògica» humana! ¿Que poren elles totes soles, sensa's costat de sa fe divina, sensa sa

llum de sa revelació divina, sensa sa gran força que dona sa temor de l'infern i s'esperansa del cel per fogir des mal i obrar es bé? ¡Sa «raó» i «sa lògica»! ¿Tal volta es gran malfactors de tots es sigles i de totes ses civilitzacions no han invocada casi sempre «sa raó» i «sa lògica» per cometre es crims més grossos, ets atentats més horribles? Si sa temor de l'infern, de foc etern de l'infern tantes de vegades no basta per aturar s'homo de seguir ses seues passions i cometre mils atrocitats, ¿com l'ha d'aturar sa pobre «raó», sa pobre «lògica»? ¿Com no les ha d'enviar a passetjar s'homo apassionat, si tan sovint e-hi envia Deu, ab tot i creure que Deu el pot tirar cop en sec dins l'infern, aont cremarà eternament? No, Sr. Montserrat, s'esperiença mos ensenya qu'aqueixa «moral independent» que vltros socialistes predicau, aqueixa moral que no's funda més que ab «sa raó» i «sa lògica», que no té més sanció, més força de obligar, que sa de «sa raó» i de «sa lògica», que no hi posa Deu p'es mitx, que premia es bons i castiga es dolents, —aqueixa moral independent que vos, «cristià» «de cuerpo entero», ensenyau dins sa vostra «escola», no val dos gafets ni un doblar de mac ni una gupa escossada, quant vé s'estrènyer, quant ses passions de sa vida envesten de casta forta. ¡Pobre humanitat si no hi havia altra moral an el mon que sa que vltros socialistes i racionalistes ensenyau, que sa que s'ensenyau, segons vos meteix confessau, dins sa vostra «escola»! ¡I mos sortiu ab so ciri trencat de que hi ensenyau allo de lo que vols no per tu, no hu vulgues per negú! ¡Ja es un bon principi aqueix! ¡Prou qu'es de primera, de primera! Pero no basta ensenyar això tot sol! ¡No basta aqueix principi tot sol per mantenir s'homo dins es compliment des seus devers ab Deu, ab el proisme i ab si meteix! ¡Sensa sa creencia ab un Deu, infinit, remunerador, que premia es bé i castiga es mal, aquell principi vé a esser casi no res, com un fil de taranta per aturar un bou. No, aquell principi no l'aturarà a s'homo alsurat per una passió que'l petxue de bon de veres! No, Sr. Montserrat, si no teniu altre principi de moral qu'allo de lo que no vols per tu, no hu vulgues per negú; si no teniu pus moral qu'ensenyar an es vostros deixebles; si no li posau per capsal sa fe en Deu remunerador, que premia's bons i castiga's mals, ¡pobra moral vostra! ¡no passarà d'esser un pegat a un banc, una escopetada sensa perdigons, un tro sensa bala.—I aqueixa moral ensenyau vos dins sa vostra «escola», i vos deys «cristià» «de cuerpo entero», «partidari decidit de Cristo»? I ¿Cristo ensenyà just aqueixa «moral» sense afegirhi res pus? ¿ha consistit may sa «moral» de Cristo just ab aquest principi? No i mil voltes no, Sr. Montserrat! Per un desengán vostro, pegau una lletgida a l'Evangeli, vos qui segons diuen, sou tan lletgidor! Pegaun'hi una de lletgida a l'Evangeli, i hu veureu que sa «moral» de Cristo abraça molts més principis que aquell ronec: lo que no vols per tu, no hu vulgues per negú. ¡Vaja, «cristià» «de cuerpo entero»! ¡vaja «partidari decidit de Cristo»! ¡demostrauho que sou tot això, no just ab sa llengua, que li fan dir ets homos lo que volen, sino ab ses obres!

¡I teniu cara, jo «cristià» «de cuerpo entero»! jo «partidari de Cristo»! d'anar a retreure si hi ha haguts criminals «educats a escoles confessionals», això es, a escoles «cristianes»! ¡O «cristià» «de cuerpo entero»! ¿i això teniu pit per tirar a sa cara de «Cristo»? ¿Aquesta infàmia vos atreviu a tirar a sa cara de «Cristo», de qui vos proclamau «partidari decidit»? ¡Bon «partidari decidit de Cristo» e-hi ha en vos! ¿Això deys an es vostro Mestre Cristo Jesús, que sa seua «moral» no serveix per aturar que hi haja criminals? I si sa «moral» de Cristo no hu atura, ¿que ha de fer sa vostra? ¿E-hu atura sa vostra, Sr. Montserrat? ¡Tant com sa coa des moix! ¿Que sa «moral cristiana» no atura que hi haja criminals? Entenguemmos, Sr. «cristià» «de cuerpo

entero» i «partidari decidit de Cristo»! Sa «moral cristiana» té de sí virtut per aturar que hi haja criminals, si s'homo la practica feelment. Si n'hi ha, si n'hi ha haguts decriminalis cristians, es perqueno observen, es perque no han observada en tot i per tot «moral cristiana». Es qui l'observen en tot i per tot i sempre, no hu son may criminals. I té una altra cosa «sa moral cristiana», que no sols mos diu tot lo qu'hem de fer i deixar de fer respecte de Deu, del proisme i de noltros meteixos, sino que llavò mos dona sa força a sa voluntat qu'aqueixa necessita per obrar es bé, per observar tots es preceptes de tal «moral»; aqueixa força es sa gracia de Deu, es Mérits infinits de sa Passió i Mort de Cristo, de qui vos, «cristià» «de cuerpo entero», vos deys «partidari decidit», pero de llengo només, ja que ab ses obres n'estau tan lluny com ses cabrelles des sol; tan lluny, que no admeteu dins sa vostra «escola» aqueixa «moral» de Cristo, «es misteris de sa Fé» de Cristo, perque no los considerau «vers» «científicament», perque los considerau «inútils per aqueixa vida terrenal»! ¡Eley! ¡eley! «cristià» «de cuerpo entero»! ¡Eley! ¡eley, «partidari decidit de Cristo»!

Pero ¿i aont treu cap, Sr. Montserrat de l'orde, anar a demanar a D. Francesc Mulet si es «partidari de St. Ignaci de Loyola, de St. Domingo de Guzman, de Fr. Torquemada, de Zumalacárregui, des Comte d'Espanya, de St. Pere Arbués, d'En Cabrera, des capellà «Santa Cruz»? Noltros no tenim s'honor de conèixer el Sr. Mulet més que de nom; pero, essent ell catòlic, com sabem que hu es, clar está qu'ha d'esser «partidari» de St. Ignaci de Loyola, St. Domingo de Guzmán i St. Pere Arbués. Son sants canonisats per l'Esglesia Infalible. I ¿que hi teniu que dir vos ab aqueys sants! Veyam, parlau, «cristià» «de cuerpo»! ¡Vaja, homo, amollauvos! i veureu que d'aviat vos ne dureu s'aumut p'es cap!—En quant an ets altres personatges que citau, es segur que'l Sr. Mulet «es partidari» de tot lo qu'ells feren conforme a sa «moral» que professaven, «sa catòlica, apostòlica, romana». Ara de lo que feren contra tal «moral», es segur que'l Sr. Mulet no n'es «partidari».—I, veyam, Sr. Montserrat, ¿que teniu que dir de Fr. Torquemada o de D. Tomás Zumalacárregui? ¡Veyam! ¡esplicauvos una mica més sobre aqueix punt, vos qui preteniu tant de cames primes? Si tant teniu que dir de Fr. Tomás Torquemada, ¿com no sortireu a rebatre s'elogi que'n férem, setmanes enrera, donant ventim an es republicanetxos de Sóller, correlligionaris vostros? ¡Vaja, homo, si sortiu vos a aydarlos, tan enfangats i endidalats com se veuen per contestar a lo que los deym sobre l'Inquisició!

Sembla que vos anau molt endarrer de discutir es vostros «ideals». Aquí teniu, ido, En Revenjoli, que vos defia a discutir qualsevol cosa sobre Relligió, l'Esglesia i l'Espanya! I vos feym avinent que, mentres sortigueu a's mitx contra aqueixes tres coses, tan sagradas per nol-

tros, vos donarem ventim a rompre, maldement no mos contesteu ni volgueu discussió ab En Revenjoli. ¿Estam, Sr. Montserrat? Parlau, ido, i sereu... servir!

V

S'«Animalot pudent», i ses derrerres oposicions d'organista de la Seu.

S'«Animalot», dissapte passat, no posa coses propiament contra sa Relligió, sino algunes de moralitat ben duptosa, moltíssimes de mal gust i més poc menjadores que fava-parada freda, i llavo un artieletxo, ple de verri i de fel, contra sa Comissió Capitulat qu'ha intervingut ab ses oposicions d'organista que's feren a la Seu s'altre dia. Sobre aqueixes oposicions molts s'han esmolada sa garrova, dient més desbarats que paraules i cometent raigs d'injusticies. Fins i tot certs subjectes s'han permès amollar enfilays de guitzerries demunt es diaris de Ciutat «La Ultima Hora» i «La Tarde», i dissapte passat demunt s'«Animalot pudent», per acabar de confitar sa cosa. Noltros, com això directament no es contra sa Relligió, de tot d'una creguem que no acabava d'esser alou nostre, i que no importava tampoc aficarmoshi; però després mirantho més d'aprop i de prim conte, hem cregut que mos es tablia dirhi sa nostra devant sa gran injusticia i sa gravíssima ofensa que fan aqueys periòdics a sa veritat de ses coses i a sa digníssima Comissió Capitulat i a sa segona Comissió Tècnica que intervinguè en dites oposicions. Pero com aqueixa setmana no hem tengut temps ni espay per ocuparmosne d'asseguts i de prim conte, per avuy no donam an aquells periòdics, sobre tot a s'«Animalot pudent» es «ventim» que tan ben guanyat se tenen i que no'ls ho planyerem gens, si Deu ho vol. I ¿quant será això? Dissapte qui vé o un altre dissapte, quant e-hu creguem més oportú.

VI

Escoltauho an això, o anticlericalexos!

E-hu du també «El Anunciador» de s'altre dia. Un tribunal de Nova York (Estats Units) ha condemnat un diari d'allà a 15000 francs de multa per haver publicats anuncis immorals. Dins sa meteixa gran República, a s'Estat de Dakota sa blasfèmia es un crim que's castiga ab presili; an ets Estats de Maine i Indiana, a tots es qui blasfemen es nom de Deu, del Bon Jesús o de l'Esperit Sant, els-e condemnen a 100 dollars (500 pessetes) de multa; a s'Estat de Nova Jersey imposen unes penes per l'estil an es blasfems i an es qui neguen la Sagrada Escriptura, com e-hu feya s'«Animalot pudent» aquest estiu.—Això fan ets Estats republicans de Nort-Amèrica. ¿E-hu sentiu, republicanetxos bandues? E-hu sentiu, anticlericalexos tarambanes? ¡Una República així haurieu menester vltros!

DE TOTES ERBES

Ses carabassencades des republicanetxos de Sóller

¡Bona la féreu d'anarmos a tocar es pontet de l'Inquisició! No vos ho devieu esperar, com entafarràreu aquella fuya carabassenquíssima, que vos enflocàssim tanta de cosa sobre aquell Tribunal, blanc de ses vostres callumnies i des vostros odis! Ah ido? Una altra vegada vos hi mirareu una mica més. No i encara no hem acabada sa postal! Mos ne manquen una bona partida més de coses a dir, qu'anirem dient així com mos ho permetin ses nostres altres feynes i atencions. Per avuy enviauvos aqueixa pildora!

§. 5.

Organisació del St. Ofici de l'Inquisició

Ja diguèrem s'altre diassa que'l Sant Ofici no sorti fet de cop i boley i i tot ab u, sino que necessità sigles per formarse i perfeccionar i completar es seu organisme, personal, procediments i penes. Vèrem també que Fr. Torquemada l'any 1484 aplegà ets Inquisidors de totes ses Inquisicions que hi havia a-les-hores i es seus Assessors, i demunt es Directori d'Inquisidors de Fr. Nicolau Aymenrich formaren ses famoses Instruccions de 28 articles, que constituïren d'una manera casi definitiva l'Inquisició Espanyola. Més envant ets Inquisidors Generals Cisneros i Valdés

e-hi introduïren varies modificacions que s'esperiença demostrà qu'eren necessàries, i després ja no varià pus. Vetassí ab poques paraules com estava organitzat el St. Ofici.

A.—Personal del St. Ofici

Se formava de a) l'Inquisidor General, b) es *Consejers de la Suprema Inquisició*; c) ets *Inquisidors de Provincia*; d) es *Consultors*, que solien esser per cada Tribunal dos Doctors en Teologia i quatre en Cánons; e) es *Calificadors*, qu'eren vuyt Doctors en Teologia, Cánons o Lleys, f) es *Fiscal*, g) ets *advocats o missers*, que hu feyen de franc; h) es *Notaris des Secret*, que solien esser dos: guardaven s'arxiu, daven fe de ses declaracions des reus i testimonis i lletgien ses d'aqueys an aquells; i) es *Jutges de bens*, que en nom del Rey intervenien en ses confiscacions i tot lo que d'elles resultava com aliments, terceries de domini, reclamacions dotals; j) es *Notaris des Secret*, que donaven fe de tot lo referent a bens secretats; k) es *Comissaris*, que informaven ets Inquisidors de lo que passava an es territori de qu'estaven encarregats, recuyien llibres dolents: solien esser capellans exemplaríssims; l) es *Receptors*, que tenien es producte de ses multes i secrets; m) es *Proveïdors*, qu'havien de donar bon aliment an es presos, i durlos, entre la paga, lo que demanassen; n) ses *Persones honestes*, qu'eren quatre o més esglésiàtics de bona vida i doctrina, que visitaven, instruïen i consolaven es presos; o) *Alcaldes i Porters*: per aqueys i per tots es dependents des Tribunal, en virtut d'Ordinació des *Consey* de 7 de maig de 1512 e-hi havia pena de mort si ab cap dona presa feyen coses que no pertocaven; p) es *Familiars*, qu'eren Ministres des Tribunal, i assistien a s'acte de prendre qualcú i an ets *Autes de Fe* (García Rodrigo, II, 467-9): era un càrrec molt honorífic i només e-hi solien arribar persones molt distingides en virtut, sabiduria i noblesa (Quadrado, *Cont. del Disc. de Bossuet*, II, 84); q) *Metge, Cirujá i Barber*, de franc per tothom.

Tots es qui exerceïen *Magistratura* inquisitorial havien d'esser *Doctors* o *Llicenciats* en Teologia o Cánons i persones d'acreditada prudència i virtut.—Com l'Inquisició era un Tribunal Pontifici i Reyal, com tenia jurisdicció del Papa i del Rey, el Papa i el Rey intervenien en so posar es *funcionaris* inquisitorials.

L'Inquisidor General. L'anomenava'l Rey i el Papa li enviava ses Bulles, delegantli la Suprema Jurisdicció Apostòlica en ses causes de Fe; presidia's *Consey de la Suprema Inquisició*, i ab ell e-hu retgia i hu comandava tot: prohibia's llibres dolents, anomenava ets Inquisidors subalterns, rebia ses appellacions de ses sentències de primera Instància (Inquisicions de Provincia) i ses Consultes que's Tribunals de Provincia li havien de dirigir pe'sa sustanciació de ses Causes, particularment pe'saute de presó i sentència definitiva; vella ses Inquisicions subalternes a fi de que aont se vuya se procedís en tot i per tot conforme a lley.

Consey de la Suprema Inquisició.—Existia ja l'any 1484; era's segon de sa Nació, i se componia d'esglésiàtics de molta nota (Inquisidors de Provincia, que hi passaven per torn d'antiguedat), 2) dos *Consejers des Consey de Castella*, 3) un Pare de l'Orde de St. Dominga i un altre de ses altres Ordes per torn. Es *Consejers* tenien veu i vot decisiu; i en ses ausències o vacants de l'Inquisidor General, es *Consey* assumia tota s'Autoritat inquisitorial. Venia dret de visita demunt ses Inquisicions subalternes, aont enviava de tant en tant un de sos *Consejers* per que hu revisàs i hu examinàs tot a veure si tot

se feya acomodadament a dret. Si hi trobava res mal-adesat, es *Consey de la Suprema* hu corretgia i castigava.

Inquisicions de Provincia.—Arribá a haverhi a Sevilla, Córdoba, Granada, Toledo, Madrid, Logroño, Santiago, Valladolid, Valencia, Barcelona, Saragossa, Murcia, Llerena, Cuenca, Balears, Mexic, Lima, Cartagena de Indias, Jaen, Canaries, Sardenya i Sicilia. Total: 22.—Aquestes *Inquisicions* se componien de tres *Inquisidor* que jutjaven conjuntament ab s'Ordinari (el Bisbe d'aquell punt), i un *Fiscal* i demés *Curials* que s'eren mester, això es, *Consultors*, *Calificadors*, *Advocats*, *Notaris des Secret*, *Jutges de bens* i demés personal referit (Orti i Lara, p. 57-63; Cappa, 29-31, 77-9; García Rodrigo, II, 148, 149, 152-161, 171-182.)

B.—Procediments del Sant Ofici

¿Voleu sebre com procedia l'Inquisició? com instruïa, sustanciava i sentenciava ses causes de sa seua competència? Idò escoltau una mica.

Edicte de Gracia. Allà ont posaven una *Inquisició*, lo primer de tot era donar s'*Edicte de Gracia* per tots es qui dins un termini de temps que senyalaven, se presentaven confessantse culpables i demanant perdó. Es qui hu feyen així, sortien francs de tot.—Passat es termini de *Gracia*, es culpables estaven subjectes a sa formació de procès.

Edicte de Fe. Se publicava cada any, manant a tothom baix de pena d'escomunió que denunciassen i acuasen tot lo que sabien que s'hagués dit o fet contra sa Fe Catòlica, fos es qui fos es quo hu hagués dit o fet.

¿Aont s'es vist may cap tribunal del mon qu'absolga's reu de qualsevol crim just perque aquest va a denunciar-se a acuar-se espontaniament a si meteix, prometent no tornarhi pus i fer bonda sempre? No hi ha hagut cap Tribunal may que hu haja fet més que l'Inquisició. An es reus d'heresia, apostasia i demés crims que penava, mentres es seu crim no fos cosa pública si's presentaven a confessarlo espontaniament, acusantse a si meteixos penediessen i prometentse esmena l'Inquisició ja no'ls-e processava; just els imposava una penitència per l'estil de ses que imposen es Confessos an es seu penitents; i negú sabia res de tal cosa (P. Alvarado, *Carta apol. del St. Ofici*, T. I. p. 30).

Delació. L'Inquisició, en no esser en casos extraordinaris, no procedia may d'*ofici* (per ella meteix); sempre procedia per denuncia o delació. No bastava una delació; eren necessàries tres, i havien de venir firmades. Si eren anònimes, sense firma ni negú que mostràs cara, no les admètien, les tiraven devall sa taula.—Petes tres delacions se passava's cas, sense nom des delatat ni des delator, an es *Calificadors* per que diguessen si resultava crim o no. No'n resultava? Romania arxivada sa delació, i ja no's donava cap passa pus. Es *Calificadors* ¿no eren des meteix parer? Presentaven es cas a altres *Calificadors*. Ordinariament s'exigia unanimitat de parers des *Calificadors*. ¿Resultava crim? Feyen compareixer es delator, li feyen jurar si era vera sa delació, l'examinaven i l'esplugaven fort. Llavò feyen compareixer es testimonis veure si estaven a lo meteix.—Acabat es *Sumari*, es *Calificadors* havien de tornar dir si resultava prova plena o no. ¿En resultava? Passaven es *Sumari* an es *Consey de la Suprema*, per veure si havien seguits tots es tràmits de dret o no. ¿Sortia aprovat es *Sumari*? Se dictava aute de presó contra's delinqüent, si era cosa greu, i *audiencia de càrrec* si era cosa poca. Aquesta *audiencia* era secreta: es Tribunal o es *Comissari* davant una persona autorisada feya's càrrecs an es delatat que resultaven des *Sumari*, i els

hi feyen amistosament; i tot lo més li imposaven uns Exercicis espirituals.—Quant sa veu pública senyalava qualcú com-e culpant contra sa Fe, dos testimonis provadíssims e-hu havien de declarar, i dos metges dir si tal persona estava o no bé des cap.—Ses declaracions del complice eren considerades sense valor, i els-e formaven sumari depart. (Cappa, p. 84-7; Orti i Lara, p. 143-50, 156-9; Alvarado, ib. p. 90).

«Es secret». L'Inquisició amagava an es processat es nom des testimonis. Era un «procediment» admès dins es dret d'aquell temps. Es codic de «ses set Partides» manava's secret en ses causes en qu'estava compromès es bé públic, com eren ses conjuracions contra s'Autoritat, falsificació de moneda i altres. Es concili de Beziens i es papes Bonifaci VIII, Urbá IV i Innocenci IV varen prescriure que no's destapassen es testimonis an es reus en causes de Fe. E-hu manaren així per evitar an es testimonis es perill de mort aont se veyen, perque ets heretges no's feyen cap escrupol de matar es qu'illos acuvaven. Si no haguessen tapats es noms des testimonis, negú hauria volgut «denunciar», per por de sa por. Si es testimonis no s'havien d'acarar ab sos delinqüents, tenien qu'haver de sufrir un examen rigorosíssim de part d'ets «Inquisidors»; i si'ls-e trobaven en cap mangarrufa, si resultaven calumniadors o perjurs, s'hi posaven sa mà (Cappa, p. 88-91; Orti i Lara, p. 162-72; P. Alvarado, ib. p. 84-88).

«Aute de presó. Acusació. Defensa des reus».—Dictat «aute de presó» contra un «delatat», ets «Esgotzins del Sant Ofici» el prenien i el tancaven. Dins deu dies, li havien de rebre tres «declaracions» i sufria un parey d'«interrogatoris» per enterarse bé de qui era ell i de sa vida que duya. Passats es deu dies, es «Fiscal» li feya s'acusació. Entregaven an es reu una copia d'ella i de ses seues meteixes respostes; i ell anomenava's misser que volia per defensarlo. Si no'ne nomenava, l'Inquisició n'hi donava un, i ab ell es reu preparava sa «defensa». Es reu poria donar una llista des seus inimics. Si resultaven esser es testimonis qu'havien declarat contra ell, tals testimonis eren considerats de poc o de cap valor. Si endevinava quins eren ets seus «delators», allò només casi sempre bastava per amollarlo. Si demostrava qu'ets «Inquisidors» eren inimics seus, els-e poria recusar, i n'havien de posar d'altres. S'admetien totes ses «escepcions» que's reu posàs respecte des testimonis; i deixaven que's reu consultàs i conferenciàs tant com volia ab so seu misser i tot altra persona que demanàs; li deixaven aduir i al·legar totes ses proves i raons que tenia o creya tenir a favor seu.—Llavò eren convocats de bell nou es «Calificadors» per que, davant es descàrrecs des reu, rectificassen o ratificassen sa censura que anteriorment havien donada.—Quant, a pesar d'haverhi prova «semi-plena» de delictes, es reu negava, llavò el sometien a «turment» a fi de que digués sa veritat. Si es reu an es «turment» no confessava res, l'absolien ordinariament (Cappa, p. 91-94; Orti i Lara, p. 159-61; P. Alvarado, ib. p. 90-93).

«Tortura» o «turment».—Es sistema de «turmentar» es reus que negaven, quant e-hi havia prova «semi-plena» contra ells, no'l posá l'Inquisició; estava admès i era practicat dins tots es tribunals, molts de sigles abans de qu'existís l'Inquisició. La veritat es qu'encara no ha pogut provar negú que tal sistema fos intrinsecament injust, aplicat ab seny i moderació. L'Inquisició lo que va fer, fou moderar, minvar, suavisar es «turment»; i arribá que no'usava casimay. I no solament això, sino que fou es primer Tribunal

que'l suprimí; el suprimí an es sigle XVIII (García Rodrigo, II, 210). Ja molt prest, l'any 1561 se posá: 1er que just se poria donar «turment» a reus contra sa Fe i que anteriorment fossen estats declarats «infames» per sentència forta; 2^{on} que cap Inquisició subalterna no poria sometre a «turment» cap reu, si no hu votaven unaniment ab el Bisbe Diocesà ets «Inquisidors» i «Consultors»; i 3er que llavò encara, per arribar an es «turment», es «Consey de la Suprema» hu havia d'aprovar (García Rodrigo, II, 208). Estaven escepuats de sufrir «turment» es «menors» de 25 anys, es «majors» de 60 anys i ses dones qu'esperaven infant. Es «turment» no poria passar d'una hora, i hi havia d'assistir un «Inquisidor» i un metge. En camvi, an es Tribunals civils per «torturar» un reu, bastava qu'un jutge hu manàs; i un meteix reu an aqueys tribunals el porien torturar tres vegades; ara a l'Inquisició només el porien torturar una vegada (Orti i Lara, p. 237-8, 173-192; Cappa, p. 118-22). Això ja's posá en temps d'En Cisneros (García Rodrigo, II, p. 207).

A sa «Torre de Londres» mostren an es viatgers una mala fi d'instruments de «tortura» qu'esglayen, i diuen que son de l'Inquisició Espanyola, essent així que son de l'Inquisició qu'aquella gran inimiga des Catolicisme, la Reyna Elisabet d'Inglaterra posá contra's catòlics, matantlos com-e rates, tots es que poria haver.

Es general Belliard, Governador de Madrid com es francesos se'n apoderaren traydorament l'any 1808, volgué entrar dins ses presons del Sant Ofici, sobre tot dins sa cambra des «turment», per veure d'aprop sa partida de coses aborronadores qu'havia lletgides que hi havia. E-hi entra, i román tot atxul·lat perque no hi trobá res de lo qu'esperava; i no s'atura va de dir:—«On nous a trompé! (mos han enganats!)» (Cappa, p. 121; P. Alvarado, ib. p. 91).

Allo que conten d'un «Sant-Cristovert» demunt una postissada, que feyen anar a besarlo; i, com s'acusat e-hi passava per demunt, aquella postissada se'n entrava i s'acusat queya dins un pou voltat de ganxos, quina-vets i faus; i, en esser abaix, ja era tot bossins; tot això i allò altre que conten també de rodes ab dents i demés carro-portal,—no son més qu'enfilays de mentides i calumnies qu'ets inimics de l'Inquisició s'han tretes des cap per malfamarla i ferla odiosa an es bobians i babaluets, que n'hi ha per tot a forfolons.

Vaja, republicanetxos de Sóller i de fora-Sóller, a veure si sou capaços de desfermos res de lo qu'acabam de dir! ¿No preteniu voltros tant de sabuts i de cames primes? ¿No treys foc p'es quixals en sentir anomenar l'Inquisició? Vaja, idò, grans xètxeres, sortiu a's mitx, i mos veurem ses caretes una estona sobre l'Inquisició! ¡A tots plegats vos deia aqueixa *Auroretca* de Manacor que voltros tant aparentau despreciar, perque tots plegats no sou espaços de fer altra cosa contra ella!

En Juanet i es cavallet consejer

(segueix)

Com En Juanet ja tornava esser es criat preferit i més estimat del Rey, ets altres criats cuydaven a fer uy d'enveja; i allà pensa qui pensa tots com e hu farien per que'l Rey prengués cuantra En Juanet.

A la fi un dia s'hi acosten an el Rey, i li diuen:

—Senyor Rey, no le hi deym per res de mal, sino just per que hu sapia: En Juanet ha de fer contes Vossa Real Majestat que no s'atura de dir qu'ell, si s'ho passava p'es cap, li duria un auccellet d'or.

—¿I aquesta es vera? diu el Rey, badant uns uys com uns salers.

